

به نام خدا

چگونه کلاس با نشاطی داشته باشیم

مؤلف :

حمید صالحی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۵)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

Chaponashr.ir

سرشناسه: صالحی، حمید، ۱۳۶۱
عنوان و نام پدیدآورنده: چگونه کلاس با نشاطی داشته باشیم/ مولف: حمید صالحی
مشخصات نشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۵.
مشخصات ظاهری: ۸۷ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۵۶۷-۸
وضعیت فهرست نویسی: فیفا
یادداشت: کتابنامه.
موضوع: چگونه کلاس با نشاطی داشته باشیم
رده بندی کنگره: TP ۹۸۳
رده بندی دیویی: ۶۶۸/۵۵
شماره کتابشناسی ملی: ۹۶۳۲۰۱
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیفا

نام کتاب: چگونه کلاس با نشاطی داشته باشیم
مولف: حمید صالحی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرایی، تنظیم و طرح جلد: الهام غفاری
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول- ۱۴۰۵
چاپ: زبرجد
قیمت: ۱۶۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<https://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۱۲۹-۵۶۷-۸
تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

تقدیم به پدر و مادر عزیزم

که تمام مراحل زندگی همراه همیشگی ام بوده اند.

فهرست

پیشگفتار.....	۷
توصیف وضعیت نویسنده:.....	۸
مقدمه.....	۹
مزایای کلاسِ بانشاط (چرا باید این مسیر را انتخاب کنیم؟).....	۱۲
چالش‌ها و معایب احتمالی (آنچه باید مدیریت کنید).....	۱۲
الف) ارتباط چشمی.....	۱۶
ب) تحرّک.....	۱۶
ج) مکث.....	۱۷
د) تغییر الگوی صحبت.....	۱۷
هـ - طرح سؤالات مناسب در حین تدریس و جلب مشارکت فراگیران.....	۱۸
و) تغییر تعامل‌ها.....	۱۸
۷- جلب مشارکت دانش‌آموزیان.....	۱۸
الف) میزان فراگیری را افزایش می‌دهد.....	۱۹
ب) فراگیر را به تفکر وامی‌دارد.....	۲۰
ج) باعث تنبّه و هوشیاری معلم می‌شود.....	۲۰
د) تأکید برروی نکات مهمّ درس است.....	۲۰
در تهیه و تنظیم سؤالات توجه به نکات زیر لازم است:.....	۲۱
تعریف واژگان.....	۲۵

می توانم:	۲۵
کلاس:	۲۵
نشاط:	۲۵
گردآوری شواهد ۱:	۲۶
یافته های علمی	۲۶
شادی چیست؟	۲۶
شادی در فرهنگ ایران باستان:	۲۷
شادی لازمه ی حیات اجتماعی:	۲۸
رمز و راز شاد زیستن چیست :	۲۹
اهمیت تقویت نشاط و امید به زندگی در مدرسه:	۳۰
پیشینه های تحقیق :	۳۱
تجزیه و تحلیل و تغییر داده ها :	۳۱
شیوه های اجراء:	۳۲
شواهد ۲:	۳۳
راه های علاقه مندی دانش آموزان به کلاس :	۳۵
پیشنهادهای جهت فراگیری بهتر درس علوم تجربی:	۳۶
پیشنهادهای جهت شرکت دادن دانش آموزان در کار گروهی:	۳۸
تعریف واژه ها :	۴۹
نور آبی	۷۳

تاثیر نور آبی در آموزش و یادگیری	۷۳
خلاصه و نتیجه گیری:	۸۱
۱. معماری محیط یادگیری (فراتر از ساختمان سازی):	۸۴
۲. طراحی زیست گرا (Biophilic Design) و پیوند با طبیعت:	۸۴
۳. مهندسی نور و ریتم شبانه روزی (Circadian Rhythm):	۸۴
پیشنهادهای تکمیلی برای حرفه‌ای‌تر شدن کتاب	۸۵
۴. ارگونومی و چیدمان پویا:	۸۵
۵. روان‌شناسی رنگ‌ها در محیط آموزشی:	۸۵
۶. ایجاد «گوشه‌ی آرامش» (Quiet Corner) در کلاس:	۸۵
۷. موزه‌ی تلاش دانش‌آموزان:	۸۶
۸. مدیریت آکوستیک (صدا):	۸۶
منابع و مآخذ:	۸۷

پیشگفتار

کلاس درس، فراتر از چهاردیواری مجهز به تخته و نیمکت‌ها، زیست‌بومی زنده و پویاست که در آن ذهن‌ها، عواطف و آینده‌سازان یک جامعه در کنار یکدیگر شکل می‌گیرند. در این بستر حیاتی، کیفیت یادگیری عمیقاً با کیفیت حال درون کلاس گره خورده است. کلاس خشک، بی‌روح و مملو از سکوت اجباری، نه تنها مانع شکوفایی خلاقیت می‌شود، بلکه اشتیاق به یادگیری را نیز در نطفه خفه می‌کند. در مقابل، کلاسی که با نشاط، پویایی و تعامل زنده هدایت شود، به کانون رشد، تفکر انتقادی و لذت کشف کردن تبدیل می‌گردد.

معلم امروز با چالش‌های گوناگونی روبه‌روست؛ از افت انگیزه و حواس‌پرتی‌های دیجیتال گرفته تا ضرورت ایجاد فضایی امن و صمیمی برای دانش‌آموزانی که جهان پرسرعت پیرامونشان را تجربه می‌کنند. در چنین شرایطی، داشتن یک «کلاس بانشاط» دیگر یک انتخاب لوکس نیست، بلکه یک ضرورت حرفه‌ای و تربیتی است. نشاط در کلاس درس به معنای هیاهو و بی‌انضباطی نیست؛ بلکه هارمونی زیبایی از انضباط درونی، شوق یادگیری، احترام متقابل و انرژی مثبتی است که از حضور معلم و دانش‌آموزان در کنار هم تراوش می‌کند.

کتابی که پیش رو دارید، حاصل سال‌ها تجربه، پژوهش و درک عمیق از دغدغه‌های مربیان و معلمان دلسوزی است که به دنبال ایجاد تحول مثبت در فضای آموزشی خود هستند. این اثر تلاش کرده است تا به جای ارائه تئوری‌های انتزاعی، راهکارهایی عملی، خلاقانه، روان‌شناختی و کاربردی را برای مدیریت اثربخش کلاس، ایجاد انگیزه درونی، کاهش خستگی و تبدیل درس به تجربه‌ای دلنشین ارائه دهد.

امید است این کتاب، چراغ راهی باشد برای تمامی معلمان، دبیران و مدرسانی که با عشق به حرفه مقدس معلمی، می‌خواهند هر روز صبح با شوق خلق لحظاتی ماندگار پا به کلاس درس بگذارند و لبخند شوق یادگیری را بر لبان دانش‌آموزان خود بنشانند.

به یاد داشته باشیم؛ یادگیری عمیق، در بستر شادی و آرامش جوانه می‌زند.

توصیف وضعیت نویسنده:

اینجانب حمید صالحی مدت ۱۶ سال است که در آموزش و پرورش مشغول خدمت می باشم و هم اکنون آموزگار پایه چهارم ابتدایی آموزشگاه شهید نقاوت شهرستان بهارستان تهران هستم.

مقدمه

کلاس درس، فراتر از یک فضای فیزیکی محدود به تخته‌سیاه، گچ، نیمکت‌های چوبی و سقف‌های بلند است؛ کلاس درس در حقیقت زیست‌بومی زنده، پویا و تنفس‌کننده است که در آن، جان‌های مشتاق با افق‌های دانایی ملاقات می‌کنند. با این حال، میان مفهوم «تدریس» و «تأثیرگذاری» فاصله عمیقی وجود دارد؛ فاصله‌ای که تنها با عنصری حیاتی به نام «نشاط یادگیری» پر می‌شود. ما در جهانی زندگی می‌کنیم که سرعت و هیاهوی دیجیتال، ذهن‌ها را به تسخیر خود درآورده است و در چنین عصر پرچالشی، کلاس درس باید جزیره‌ای امن برای تأمل، رشد و کشف دوباره‌ی اشتیاق باشد. کتابی که پیش روی شماست، تلاشی است برای بازتعریف مفهوم نشاط در فضای آموزشی؛ چرا که معتقدیم نشاط، یک ابزار تزئینی یا زنگ تفریح لحظه‌ای نیست، بلکه رویکردی استراتژیک برای نفوذ به لایه‌های عمیق ذهنی دانش‌آموزان و تبدیل اضطراب امتحان به هیجان یادگیری

بسیاری از معلمان در گذر زمان دچار این خطای راهبردی می‌شوند که کلاس شاد را با کلاس بی‌نظم یکی می‌دانند؛ در حالی که نشاط واقعی، بالاترین سطح انضباط درونی است. انضباطی که نه از دل ترس و اجبار، بلکه از بطن اشتیاق و مشارکت فعال بیرون می‌جهد. معلمی که توانایی خلق چنین فضایی را دارد، در واقع یک مهندس انرژی است که می‌داند چگونه با یک نگاه، یک کلمه، یک داستان و یا حتی یک تغییر کوچک در چیدمان فضا، نبض کلاس را در دست بگیرد. در این کتاب، ما از کلی‌گویی‌های تئوری فاصله گرفته‌ایم و به سراغ راهکارهای بومی، ساده و در عین حال قدرتمندی رفته‌ایم که در کف کلاس‌های درس امروز ایران، آزموده شده‌اند. ما بر این باوریم که برای شاد کردن کلاس، نیازی به بودجه‌های کلان یا تکنولوژی‌های عجیب نیست؛ بلکه نیاز به «جسارت انسانی» و «هنر ارتباط» است که در وجود هر معلم دلسوزی نهفته است

ما در این اثر، به شما می‌آموزیم که چگونه با مدیریت هوشمندانه، لحظات کسالت‌بار آموزشی را به ماجراجویی‌های فکری تبدیل کنید. تکنیک‌هایی که در اینجا آورده شده، از مدیریت خشم و خستگی معلم تا نحوه بهره‌گیری از بازی‌وارسازی (Gamification) برای درگیر کردن دانش‌آموزان منزوی، همگی با هدف ساختن کلاسی طراحی شده‌اند که در آن، دانش‌آموز خود را صاحب فضا بداند. اگر شما امروز این کتاب را در دست دارید، یعنی در جستجوی چیزی فراتر از یک «معلم معمولی» بودن هستید؛

یعنی هنوز شعله‌ی میل به تغییر در وجودتان زنده است و می‌خواهید کلاس‌تان نه فقط مکانی برای انتقال اطلاعات، بلکه عرصه‌ی ظهورِ خلاقیت‌ها باشد..

این کتاب، آینه‌ی تمام‌نمای کلاسِ شماست؛ راهنمایی برای آن لحظاتی که احساس می‌کنید انرژی جمع رو به افول است و نمی‌دانید چگونه دوباره آن را احیا کنید. ما به شما نشان خواهیم داد که چگونه با تغییر در لحن، استفاده از طنزِ هوشمندانه، گوش دادنِ فعال و تبدیلِ شکست‌های آموزشی به فرصت‌های رشد، می‌توانید دانش‌آموزان را به یادگیریِ عمیق ترغیب کنید. فراموش نکنید که هر کلاس، یک بومِ نقاشی است که شما، نقاشِ اصلیِ آن هستید؛ با هر ورود به کلاس، شما داستانی را آغاز می‌کنید که می‌تواند تا سال‌ها در ذهنِ دانش‌آموزان‌تان باقی بماند. آیا دوست دارید این داستان، داستانی از تکرارِ ملال‌آور باشد یا روایتی از شورِ زندگی و کشفِ حقیقت؟

در پایان، باید تأکید کنیم که این پیشگفتار، نقطه پایانیِ مقدمه‌چینی نیست، بلکه آغازِ یک تعهدِ بزرگ است؛ تعهد به لبخند، تعهد به خلاقیت و تعهد به انسانیت. ما در کنار شما هستیم تا این مسیرِ دشوار اما شیرینِ تحول را طی کنیم. این کتاب، سوختِ آن شعله‌ای است که می‌خواهد در کلاس‌های درسِ این سرزمین نور بپاشد. پس با همین اشتیاق ورق بزنید و آماده شوید تا با هم، کلاس‌هایی بسازیم که در آن، صدایِ خنده در کنارِ صدایِ پرسش شنیده شود؛ کلاس‌هایی که در آن، «یادگیری» نه یک تکلیف، بلکه یک نیاز و یک لذتِ جاری است. بیایید با هم، فرهنگِ کلاسِ بانشاط را به یک استانداردِ عمومی تبدیل کنیم، چرا که وقتی کلاسِ درس شاد باشد، آینده‌ی یک جامعه شاد خواهد بود. این رسالتِ بزرگِ ماست و ما برای آغازِ این سفرِ هیجان‌انگیز، لحظه‌شماری می‌کنیم.

برای آنکه این مفاهیم را در بسترِ واقعیتِ کلاسِ درس لمس کنید، کافی است به رویکردهای ساده اما تحول‌آفرینی فکر کنیم که می‌توانند فضایِ خنثیِ کلاس را به یک میدانِ مغناطیسیِ یادگیری تبدیل کنند. به عنوان مثال، تصور کنید به جایِ آغازِ درس با شیوه‌های مرسوم و تکراری، جلسه را با یک «معمای بزرگ» یا یک «سوالِ چالش‌برانگیزِ روز» شروع کنید که هیچ پاسخِ تک‌بعدی‌ای ندارد؛ این کار بلافاصله ذهنِ دانش‌آموز را از حالتِ انفعالی به حالتِ کنجکاویِ فعال تغییر می‌دهد و به آن‌ها نشان می‌دهد که کلاسِ شما مکانی برایِ اندیشیدن است، نه فقط تکرارِ محفوظات. یا مثلاً در مباحثی که نیاز به درکِ عمیق دارند، می‌توانید از تکنیکِ «تدریسِ معکوس» بهره بگیرید؛ به گونه‌ای که بخشی از

مسئولیت انتقال مفاهیم را به گروه‌های کوچک دانش‌آموزی بسپارید و به آن‌ها اجازه دهید با استفاده از خلاقیت خود، مثلاً ساختن یک ماکت یا یک نمایش کوتاه، مطلب را برای همکلاسی‌هایشان تبیین کنند. این کار نه تنها اعتماد به نفس آن‌ها را تقویت می‌کند، بلکه کلاس را از یک «سخنرانی یک‌طرفه» به یک «کارگاه تعاملی» بدل می‌سازد.

در سطحی دیگر، تأثیر چیدمان فیزیکی و جو عاطفی را هرگز دست‌کم نگیرید. بیایید با این حقیقت روبرو شویم که چیدمان ردیفی نیمکت‌ها، ناخودآگاه فضایی از اطاعت و انفعال را القا می‌کند. در مقابل، اگر در جلساتی که بحث گروهی اولویت دارد، چیدمان را به صورت نیم‌دایره یا گروه‌های چهارنفره درآورید، خواهید دید که چگونه گفت‌وگو میان دانش‌آموزان به جای گفت‌وگوی صرفاً «معلم-شاگردی»، جان می‌گیرد و کلاس به یک شبکه انسانی زنده تبدیل می‌شود. همچنین، پیاده‌سازی یک «روتین عاطفی» در آغاز هر هفته – مثلاً اختصاص پنج دقیقه زمان برای اینکه هر کس از حال درونی یا یک دغدغه‌ی کوچک خود بگوید – به طرز عجیبی دیوارهای دفاعی را فرو می‌ریزد و فضایی از اعتماد و امنیت روانی ایجاد می‌کند که پیش‌نیاز هرگونه یادگیری عمیقی است.

فراموش نکنید که شوخ‌طبعی هوشمندانه، قدرتمندترین ابزار شما در مدیریت کلاس است. منظور ما هزل و لودگی نیست، بلکه استفاده از طنزی است که یخ کلاس را می‌شکند؛ مثلاً وقتی معلم خودش را در موقعیت‌های خطای انسانی قرار می‌دهد یا با یک داستان خنده‌دار از یک تجربه شخصی، کلاس را تلطیف می‌کند، دانش‌آموزان متوجه می‌شوند که شما نه یک «ماشین نمره دهی»، بلکه یک «انسان هم‌مسیر» با آن‌ها هستید. این نگاه، مقاومت‌های ذهنی را در هم می‌شکند و راه را برای پذیرش نکات درسی باز می‌کند. در واقع، تمام مثال‌هایی که در این کتاب بررسی می‌کنیم، حول محور یک حقیقت بزرگ می‌چرخند: دانش‌آموزان تنها زمانی مشتاقانه می‌آموزند که احساس کنند در فضای کلاس، «دیده می‌شوند» و «صدایشان شنیده می‌شود». وقتی شما در کلاس‌تان به جای تحمیل نظم آهنین، بستر «مشارکت» و «پذیرش» را فراهم می‌کنید، نه تنها درس‌تان ماندگار می‌شود، بلکه روح جست‌وجوگر دانش‌آموز را برای تمام عمر تحصیلی‌اش بیمه می‌کنید. این، جوهره‌ی کلاس با نشاط است؛ سفری که در آن، معلم دیگر نه تنها یک انتقال‌دهنده‌ی دانش، بلکه معمار شور و شوق زیستن و یادگرفتن است.

مزایای کلاس بانشاط (چرا باید این مسیر را انتخاب کنیم؟)

- **افزایش نرخ ماندگاری یادگیری:** وقتی دانش‌آموزان با هیجان، بازی و مشارکت فعال درگیر درس می‌شوند، مغز آن‌ها مواد شیمیایی پاداش‌دهنده ترشح می‌کند. این یعنی مطلب، به جای حافظه‌ی کوتاه‌مدت، در حافظه‌ی بلندمدت آن‌ها حک می‌شود.
- **کاهش اضطراب آموزشی:** کلاس شاد، «امنیت روانی» ایجاد می‌کند. وقتی دانش‌آموز از اشتباه کردن نمی‌ترسد و فضای کلاس را فضایی برای تجربه می‌بیند، اضطراب عملکرد (که سد راه یادگیری است) از بین می‌رود.
- **بهبود انضباط درونی:** بسیاری از رفتارهای مخرب در کلاس (مانند شلوغ‌کاری، صحبت‌های بی‌مورد یا تخریب اموال) ناشی از ملال و نبود هدف است. وقتی کلاس، بانشاط و پرکشش باشد، دانش‌آموز چنان درگیر فعالیت است که دیگر مجالی برای رفتارهای ناهنجار ندارد.
- **تقویت مهارت‌های نرم:** در کلاس بانشاط، دانش‌آموزان مدام در حال تعامل، حل مسئله‌ی گروهی، گوش دادن فعال و مذاکره هستند. این همان جایی است که مهارت‌های اجتماعی آن‌ها برای زندگی آینده‌شان شکل می‌گیرد.
- **لذت حرفه‌ای برای معلم:** معلمی که در یک کلاس مرده و بی‌روح تدریس می‌کند، زودتر دچار فرسودگی می‌شود. دیدن درخشش چشمان دانش‌آموزان و مشارکت پرشور آن‌ها، سوخت روحی خود شماسست و انرژی مضاعفی به شما می‌بخشد.

چالش‌ها و معایب احتمالی (آنچه باید مدیریت کنید).

- **زمان بر بودن طراحی آموزشی:** ایجاد یک کلاس بانشاط، برخلاف تدریس سنتی (که فقط روخوانی از کتاب است)، نیازمند طراحی دقیق است. شما باید زمان بیشتری برای آماده‌سازی بازی‌ها، سناریوها و فعالیت‌های گروهی صرف کنید که می‌تواند برای معلم‌های پرمشغله چالش‌برانگیز باشد.

- **مرز باریک میان نشاط و هرج و مرج:** بزرگ‌ترین ترسِ معلمان این است که «کلاس از دستم در برود». اگر ساختار و قوانین کلاس شفاف نباشد، شور و شوق دانش‌آموزان ممکن است به سرعت به شلوغی غیرقابل کنترل و بی‌نظمی تبدیل شود.
- **مقاومت برخی دانش‌آموزان (و والدین):** دانش‌آموزانی که سال‌ها به سیستم «بنشین، گوش بده، حفظ کن» عادت کرده‌اند، ممکن است در ابتدا در برابر مشارکت فعال مقاومت کنند یا آن را «وقت تلف کردن» بدانند. همچنین، برخی والدین ممکن است فکر کنند که اگر در کلاس خنده و بازی است، پس درس خواندن جدی در کار نیست.
- **خستگی مفرط معلم:** اجرا کردن یک کلاس بانشاط، از نظر فیزیکی و ذهنی برای معلم پرانرژی‌تر از تدریس سنتی است. اگر معلم مدیریت انرژی خود را بلد نباشد، ممکن است در پایان روز دچار تخلیه‌ی انرژی شدید شود.
- **چالش ارزیابی:** وقتی کلاس را به کارگاه تبدیل می‌کنید، سنجش میزان یادگیری دشوارتر می‌شود. امتحان‌های کتبی سنتی معمولاً مهارت‌های حرکتی یا تعاملات گروهی را نمی‌سنجند و گاهی شکافی میان «آنچه در کلاس یاد گرفته شده» و «آنچه در آزمون نمره داده می‌شود» ایجاد می‌گردد.

کلاس‌های درس در یک دسته‌بندی کلی یا شاداب، جذاب و مخاطب‌پذیرند یا کسل‌کننده، خمود و مخاطب‌گریز یا معمولی و عادی. کلاس درسی که در آن به مؤلفه‌های جذابیت توجه نمی‌شود با گذشت زمان ممکن است کم‌کم سستی و کسل‌کنندگی در آن به چشم آید که گسست ارتباط بین معلم و دانش‌آموز از روشن‌ترین پیامدهای ناگوار آن خواهد بود و نتایج آموزش را عقیم و بی‌اثر می‌سازد. سؤال اصلی و اساسی این است که چگونه می‌توان کلاس درس را جذاب، دلپذیر و خوشایند کرد تا نه فقط مقررات آموزشی، بلکه اشتیاق فراگیران برای یادگیری و حس کنجکاوی و حقیقت‌جویی آنان عمده‌ترین عامل حضورشان در کلاس باشد و رعایت انضباط و مقررات و آداب آموزشی را برای بهره‌برداری بیشتر از کلاس باعث شود؟

آیا می‌توان با قاطعیت و انعطاف‌پذیری و با اعمال حاکمیت و مدیریت بی‌چون و چرا، کلاس را جذاب کرد؟

آیا با واگذار کردن فراگیران به حال خود و حذف نظارت و مدیریت، می‌توان کلاس را جذاب ساخت و شوق فراگیر برای حضور در کلاس را برانگیخت؟

اگر شادی و نشاط در مدرسه و کلاس نباشد زیستن برای یادگیری و یادگیری برای زیستن متعالی محقق نخواهد بود. جهان هستی در نتیجه تلاش مداوم و همکاری مجموعه‌ای عظیم به وجود آمده و در تلاش و پویایی این اعضا است که هر روز حیات نو اقامه می‌کند چنانچه مصداق بارز آن، این کلام است که ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند. و حال اگر نظری ریز بین تر بر این مجموعه اندازیم یکی از هزاران ما حاصل آن تشکیل اجتماعات مردمی است اجتماعی که به طور خاص در پیکره اش خانواده ها نقش بسته اند.

زمانی که فرزندان یک خانواده یا یک اجتماع در یک محیط سالم و با نشاط زندگی نمایند و به دور از تنش ها و هتک حرمتها و در سایه احترام متقابل والدین در یک مکتب درس تربیت می شوند. اگر خانواده ها در شاداب سازی زندگی فرزندان شان تلاش نمایند طبیعی است که نتیجه موثرتری در فرایندهای زندگی آینده بچه ها خواهد داشت. از جمله گردش های هفتگی ماهانه و حتی سالانه به تجدید قوای روحی خانواده کمک کرده و با نشاط و شادابی والدین فرزندان اطمینان خاطر یافته و به دور از تنش ها ، اضطراب ها و استرس ها به حرکت در مسیری صحیح هدایت می شوند. که البته در کنار همه ی آنچه گفته شد افکار و عقاید پدر و مادر و چگونگی به دست آوردن این نشاط نیز حائز اهمیت است. ولی اجتماع هم نباید این کار را فقط به عهده ی خانواده بگذارد بلکه جامعه نیز در به وجود آوردن فضای شاداب و قابل تحمل برای بچه ها باید نقش مهمی را ایفا کند و این زمانی موثر واقع می شود که کارها با برنامه ریزی صحیح و رعایت تمام اصول اخلاقی طرح شوند. از آنجا که محیط آموزشی مدرسه در بین محیط بعد از خانواده قرار داد که فرد در آن اجتماعی شده و در معرض